

Studie / Články

HODNOTOVÉ ORIENTACE VYSOKOŠKOLSKÝCH STUDENTŮ NA TŘECH TYPECH FAKULT

Michaela Šmídová, Martin Vávra, Tomáš Čížek

Úvod

Hodnotové orientace ve společnosti představují pro sociologa fenomén hodný zájmu z několika důvodů. Prvním z nich je, že zastávané hodnoty ovlivňují naše chování na individuální úrovni. To, co jsou pro nás žádoucí cíle v životě a jaké jsou legitimní cesty pro jejich dosahování, spoluurčuje, jak se budeme skutečně chovat. Píšeme úmyslně spoluurčuje, protože bylo mnohokrát ukázáno (viz například Výrost 1989), že lidé často jednají pod vlivem situačních okolností v rozporu se svými postoji a hodnotami. Přesto lze říci, že je prediktivní síla specifických hodnotových orientací ve vztahu k jednání a srovnání s dalšími sociologicky relevantními fenomény silná.

Druhým důvodem pro náš zájem o hodnoty je pak to, že agregované hodnoty určité společnosti představují významný indikátor toho, jak bude „jednat“ tato společnost (Hofstede 2001), tedy například jaká v ní bude míra korupce, jak silný bude její veřejný sektor atd.¹ Třetím důvodem mluvícím pro význam hodnot a rozvíjejícím první dva je pak to, že hodnoty individua jsou poměrně stabilní – je velmi těžké je měnit, jakmile už jsou během socializačního procesu interiorizovány (Inglehart 1997). Z tohoto hlediska je důležité sledovat hodnoty nastupujících generací, neboť právě ony nám mohou pomoci odhadnout směr budoucí hodnotové změny.

Rozhodli jsme se studovat hodnoty vysokoškolských studentů. Ti jsou pro podobu společenských hodnot důležití

nejméně ve dvou ohledech. Kromě toho, že představují „mladou generaci“, dnešní studenti vysokých škol jsou rezervoárem pro rekrutaci převážně části budoucí ekonomické i politické elity. V rámci systému vysokoškolského vzdělávání navíc nastala v letech po listopadu 1989 strukturální proměna. Proběhl výrazný nárůst počtu studentů vysokých škol (mezi lety 1991 a 2008 se jejich počet zvýšil z 96 tisíc na 376 tisíc), drtivá většina oborů byla rozdělena na bakalářský a magisterský stupeň a proběhly i další změny – především masivní nástup soukromých vysokých škol. Vysokoškoláci tedy představují čím dál větší část jednotlivých populačních ročníků. Současně lze ale předpokládat, že jsou vnitřně stále více diferencovaní – lze se jen obtížně domnívat, že představují nějakou jednotnou masu. Kromě toho, že existují velké rozdíly (dané rodinným zázemím, předchozím vzděláváním nebo například zapojením v mimoškolních aktivitách) v rámci jednotlivých typů oborů, lze na základě zahraničních (Myyry, Helkama 2001) i domácích (Čermáková 1988) výzkumů předpokládat, že rozdíly mezi těmito typy jsou ještě výraznější. V našem článku se tedy pokoušíme odpovědět na otázku, *jak vypadají hodnotové orientace studentů prvních ročníků tří typů fakult – technických, ekonomických a pedagogických a s jakými dalšími proměnnými tyto orientace souvisí*. V souladu s nejvýznamnějšími koncepty hodnot (spojenými se jmény Ronalda Ingleharta a Shaloma Schwarze) se soustředíme na dimenze materialismu, otevřenosti a egoismu. Naší první hypotézou (založenou na proběhlých výzkumech domácích i zahraničních – viz následující kapitola) bylo, že studenti ekonomických fakult budou více zaměřeni na hodnotové typy moci, výkonu a úspěchu než studenti z ostatních typů vysokých škol. Druhou hypotézou bylo, že studenti pedagogických fakult budou více zaměřeni na hodnoty universalis-

¹ Jeden z nejvýznamnějších sociálních vědců zabývajících se hodnotami, Ronald Inglehart, například ukazuje (Welzel, Inglehart 2009), jak určité hodnoty přispívají k nastolení a kvalitě demokracie.

mu, benevolence a spirituality, méně pak budou zaměřeni na hodnotu konformity. Konečně třetí a poslední hypotézou bylo, že pokud studenti technické vysoké školy budou mít silnější inklinaci k nějakému hodnotovému typu, bude to bezpečnost.

Pouze na základě statistických analýz je samozřejmě velmi obtížné rozhodovat o kauzalitě, tedy zda se určitý typ studentů hlásí na technické/ekonomické/pedagogické fakulty nebo tyto fakulty mění hodnoty svých studentů „k obrazu svému“. Vzhledem k tomu, co jsme napsali výše o relativně velké stabilitě hodnot a také s vědomím, že dotazníkové šetření bylo provedeno na studentech prvního ročníku, ovšem předpokládáme, že blíže pravdě má první názor.

Při svých analýzách se snažíme kontrolovat vliv dalších proměnných, především pohlaví. Jak je dobře známo a jak ukazují i naše data, na jednotlivých typech fakult je velký nepoměr mezi počtem studujících mužů a žen (na technických oborech je poměrně drtivá převaha mužů, zatímco na oborech pedagogických je tomu obráceně) a tak by se mohlo stát, že za zjištěnými rozdíly stojí ve skutečnosti rozdíl mezi hodnotami mužů a žen.

VYBRANÉ VÝZKUMY O HODNOTÁCH VYSOKOŠKOLÁKŮ

V této části textu bychom se chtěli krátce zabývat některými výzkumy, které byly na toto téma v minulosti provedeny a posléze představit naše pojetí problematiky². V roce 1988 vyšla v nakladatelství Univerzity Karlovy (UK) kniha *Hodnoty vysokoškolských studentů* (Čermáková 1988) a byť je tato publikace značně zatížena dobově podmíněnými formulacemi a i svým celkovým vyzněním jako příručky pro provádění komunistické výchovy, výzkum zde představený je zajímavým zdrojem informací o námi studovaném tématu. Autorka popisuje výzkum, který byl proveden v roce 1983 na všech deseti tehdejších fakultách univerzity a navazoval na obdobné šetření, které probíhalo v 70. letech. Dotázáno bylo více než osm set studentů čtvrtých ročníků. Nebyli bohužel dotázáni studenti ostatních pražských vysokých škol, takže autoři neformulovali žádné poznatky o rozdílnosti hodnot u studentů různých typů vysokých škol.

² Rozhodně zde nejde o vyčerpávající přehled výzkumů hodnot. Zde se pokoušíme pouze o dlčí rekonstrukci literatury relevantní k tématu hodnot u vysokoškoláků se zaměřením na téma hodnotových diferencí mezi studenty různých typů fakult.

Nicméně autorka konstatuje značnou diferenciaci výsledků výzkumu pro různé fakulty UK. Tyto odlišnosti se vyskytovaly zejména v postojích k otázkám práce a zaměstnání, znalostí, vzdělání, angažovanosti v společensko-politických otázkách, výchově dětí a v představě životní úrovně. Naopak velmi podobně se studenti vyjadřovali k hodnotám, které se týkaly jejich nejbližšího sociálního okolí (tamtéž: 160).

Již blíže našemu pojetí a výzkumné otázce byl výzkum, který byl proveden ve Finsku na vzorku 138 studentů různých typů vysokých škol (Myyry, Helkama 2001). Dotázáni byli studenti sociálních věd helsinské univerzity (41 respondentů), vysoké školy s ekonomickým zaměřením (46 respondentů) a studenti polytechniky v Helsinkách (51 respondentů). Hypotézy, se kterými autoři do výzkumu vstupovali, byly následující. První hypotézou bylo, že studenti ekonomické školy budou více zaměřeni na hodnotové typy moci, výkonu a úspěchu než studenti z ostatních typů vysokých škol. Druhou hypotézou bylo, že studenti sociálních věd budou více zaměřeni na hodnoty universalismu, benevolence a spirituality, méně pak budou zaměřeni na hodnotu konformity. Konečně třetí a poslední hypotézou bylo, že pokud studenti technické vysoké školy budou mít silnější inklinaci k nějakému hodnotovému typu, bude to bezpečnost. Je nutné upozornit, že zmíněné hodnotové typy jsou široce používanou klasifikací podle Shaloma Schwartze (blíže viz Vávra 2007). Kromě Schwartzova přístupu použili autoři ještě měření emocionální empatie a své výsledky kontrolovali vzhledem k zastoupení pohlaví. Samotný výzkum pak do jisté míry (rozhodně ne zcela) tyto hypotézy potvrdil, zároveň ale ukázal, že důležitou roli hraje i pohlaví studentů. Studenti ekonomické školy potvrdili hypotézu o větší inklinaci k výkonu a úspěchu, studenti sociálních věd pak k hodnotovým typům universalismu, benevolence a spirituality. Bezpečnost jako hodnota byla sice skutečně nejvíce zastoupena u studentů technické školy, ale rozdíl mezi nimi a studenty školy ekonomické byl minimální. Hodnota moci se pak v rozporu s hypotézou neukázala jako nejvíce rozdílná ne podle typů studia, ale spíše podle pohlaví studentů, platilo však, že studenti ekonomických oborů byli více zastoupeni v hodnotovém typu moci a platilo to i pro mužské studenty technických oborů. Muži a ženy studující sociální vědy a ženy studující techniku inklinovali k hodnotě moci méně. Hodnotu konformity preferovali více studenti ekonomických a technických oborů než studenti sociálních věd. Text vycházející z našich dat nemůže přímo replikovat design uvedeného výzkumu, vzhledem k použitému metodologickému aparátu, použili jsme jej ale jako východisko pro formulování našich hypotéz. Je to pro nás současně důležitý poznatek v tom smyslu, že lze se zajíma-

vým výsledkem zkoumat různé hodnotové orientace v závislosti na typu studované školy.

Náš článek chce přispět i do obecnější debaty o diferenciacích mezi studenty vysokých škol, kterou na stránkách tohoto časopisu začal Libor Prudký (Prudký 2009). Autor uvádí mnoho různých hledisek diferenciací vysokoškolského studia a jedním z nich je rozdílnost vzhledem k typu studovaného oboru. V analýzách se ukázaly významné statistické i věcné rozdíly mezi různými sociálními charakteristikami studentů. Významné byly rozdíly mezi školami v různých městech České republiky. V neposlední řadě jsou v článku zmíněny i difference v míře religiozity studentů jednotlivých fakult.

Rozdílnost postojů studentů různých fakult studoval stejný autor již dříve spolu s Milanem Noskem (Prudký, Nosek 2008) na příkladu přijatelnosti užívání kanabisových drog. I v tomto případě se ukázaly poměrně velké difference mezi studenty různých fakult. Nejvíce přijatelné bylo užívání kanabisových drog u studentů Fakulty humanitních studií UK a rozdíl oproti studentům jiných fakult byl markantní. Difference se objevily i mezi studenty těchto ostatních fakult, ale již menší. Podle Prudkého míra přijatelnosti užívání kanabisových drog koresponduje především s rozdílností v hodnotové výbavě studentů na rozdíl od ostatních sledovaných charakteristik. Tyto rozdíly v „hodnotových profilech“ studentů ovšem velmi významně souvisí s typem studované fakulty.

V našem textu vycházíme ze stejných dat, které měli autoři citovaného článku k dispozici a můžeme tak rozšířit a doplnit tento pohled na hodnotovou diferenciaci studentů vzhledem k typu studovaných oborů. Zatímco Prudký a Nosek (2010) se zabývali normami chování (s důrazem na ne/toleranci k užívání kanabisových drog), my se zde věnujeme další dimenzi hodnotového konceptu, z něž vycházíme. V následující části textu je popsán právě tento náš vlastní přístup k měření hodnot u vysokoškolských studentů.

KONCEPT HODNOT, Z NĚHOŽ VYCHÁZÍME³

Co jsou hodnotové orientace v našem pojetí? *Hodnotové orientace* chápeme jako jednu ze základních součástí struktury, která je teoretickým východiskem pro nový (sociologicko-

ky zakotvený) koncept výzkumu hodnot⁴. Kromě hodnotových orientací do této navržené hodnotové struktury patří ještě hodnotové preference, hodnotové rámce a normy. Přestože se tento text soustředí především na hodnotové orientace, je nutná alespoň základní informace o tom, co výše zmíněná pojmová souloví znamenají, a jak chápeme jejich vzájemné vztahy – míněno především vztah k hodnotovým orientacím.

Začneme ale samozřejmě hodnotovými orientacemi. Hodnotové orientace „*vyjadřují cestu, zacílení, směr, kterým se hodnoty (a zřejmě i z nich vyplývající chování) budou pravděpodobně ubírat či ubírají*“ (Prudký a kol. 2009: 34). Platí také, že: „*na základě hodnotových orientací je možné konstruovat převážující zaměření hodnot u určitého subjektu...*“ (Prudký a kol. 2009: 34–35). V hodnotových orientacích je tak obsaženo specifické zaměření hodnot individuálního nositele, ale zároveň hodnotové orientace mohou být také typické pro konkrétní skupiny nebo celé společnosti. A právě tato úroveň společenská („kolektivní“) je pro nás při našem výzkumu tou primární.⁵

Platí také, že v čase nemusí být a také nejsou (obzvláště v době velkých společenských, politických a jiných změn) statické, ale naopak mají svou vlastní dynamiku.

V našem výzkumu jsou reprezentovány poměrně obsáhlou baterií výroků. A souhlas nebo nesouhlas s nimi naznačuje inklinaci k určité hodnotové orientaci. V dosavadních analýzách bylo identifikováno několik základních hodnotových orientací. Jsou to „hédonistická“ (individualistická), „rovnostářská“, „liberální“, „pro-rodinná“, „xenofobní“, „konformistická“, „náboženská“ a „nihilistická“. Byť takové pojmenování hodnotových orientací může být v jistém smyslu zavádějící⁶, tak, jak se domníváme, má pro účely našeho výzkumu podobu (snad) srozumitelné zkratky. Protože není exaktní, budeme takto pojmenované orientace uvádět v závorkách. Také je důležité zdůraznit, že se vztahuje výhradně k výrokům, které reprezentují. V analytické části textu bude patrné, které výroky obvykle reprezentují jednotlivé hodnotové orientace.

³ Celý koncept je podrobně představen v knize *Inventura hodnot* (Prudký a kol. 2009).

⁴ Počátky výzkumu a tvorby konceptu spadají do 90. let 20. století.

⁵ V tomto textu se zabýváme skupinou vysokoškoláků, ale větší část celého výzkumu (potažmo projektu, v jehož rámci vzniká tento text) je věnována celé společnosti České republiky.

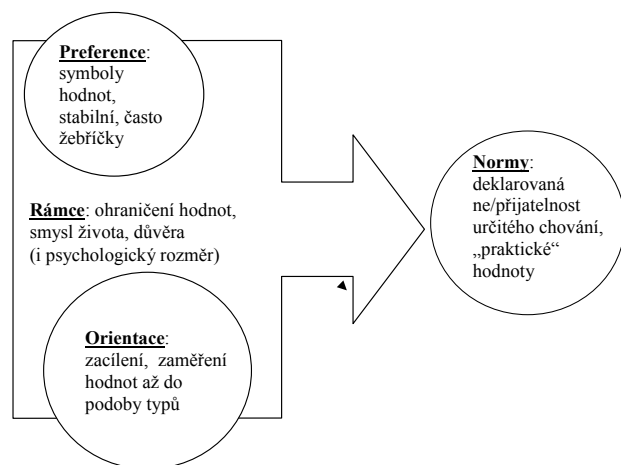
⁶ Třeba pojem „hédonistická“ může upomínat filosofický směr myšlení, jehož počátky spadají do starověkého Řecka, „liberální“ zase má nepochybně politické (politologické) konotace.

Hodnotové preference považujeme za základní stavební kameny hodnotové struktury. Naproti relativně „pohyblivým“ orientacím se vyznačují přece jenom výraznější stabilitou a jejich další typickou vlastností je hierarchizace. Protože je důležité zejména jejich uspořádání, často se o nich hovoří také jako o hodnotovém žebříčku. Nejen v našich výzkumech mají podobu šestičlenné baterie skutečností, jako jsou rodina, práce, přátelé a známí, volný čas, politika a náboženství. U těchto skutečností nás spíše než obsah zajímá jejich symbolická váha, a jak bylo řečeno výše, jejich uspořádání do „žebříčku“.⁷

Vztah hodnotových preferencí vůči hodnotovým orientacím není zcela jednoznačný a přímý, ale můžeme říci, že hodnotové preference získávají ve spojení s orientacemi konkrétnější a přesnější podobu.

Hodnotové rámce už podle svého jména něco vymezují. Můžeme říci, že dávají hranice hodnotám, v rámci hodnotové struktury poskytují smysl. Mají podobu otázek o smyslu života a možnosti jeho (ne)ovlivnitelnosti. Hodnotové orientace jsou výrazně ovlivněny podobou hodnotových rámců. Zjednodušeně řečeno, hodnotové orientace se tvoří teprve na základě nějakého hodnotového rámce, který vlastně nelze překročit. To by mohlo vést k „disharmonii“ hodnot nebo dokonce jejich rozpadu.

Obrázek 1: Schéma hodnotové struktury podle použitého konceptu výzkumu hodnot

⁷ Například platí, že rodina je ve všech zemích Evropy vždy nejdůležitější hodnotovou preferencí, další pořadí se ale docela viditelně odlišuje a Česká republika je stabilně jedinou evropskou zemí, kde náboženství v šestičlenném žebříčku zaujímá poslední pozici.

Poslední a velmi specifickou částí hodnotové struktury jsou **normy**, které představují behaviorální aspekt hodnot. Subjekt, jedinec, skupina se „chovají“ (nebo by se měli chovat) právě v souladu s přijatými hodnotovými preferencemi, orientacemi a rámci. A pak toto chování nějak deklaruje, protože v našem výzkumu nesledujeme skutečné chování, ale chování deklarované. Ještě přesněji – sledujeme, co je pro jednotlivce, skupiny, společnosti, přijatelné a co ne. K tomu účelu je v našem konceptu používána baterie otázek týkající se právě přijatelnosti nebo nepřijatelnosti různých druhů chování (např. šízení na daních, homosexualita, potrat, nevěra atp.). Normy můžeme v našem pojetí považovat za určitý „výstup“ hodnotových orientací, preferencí a rámců.

DATA A JEJICH ANALÝZA

Data pocházejí z výzkumu studentů prvních ročníků vysokých škol. Ten byl prováděn nejprve v rámci Centra pro vývoj osobnosti a etnicity při Fakultě humanitních studií a druhé kolo bylo podpořeno finančním grantem Grantové agentury Univerzity Karlovy. Výzkum byl uskutečněn mezi typologicky a geograficky odlišnými fakultami veřejných vysokých škol (zahrnuté tedy nebyly soukromé vysoké školy) proběhl v akademickém roce 2002/2003 a také v roce 2005. Výběr souboru vysokoškoláků byl totiž postaven na předpokladu vzájemných (v našem případě zejména hodnotových) odlišností studentů na různých fakultách a uskutečnil se mezi studenty prvních ročníků.⁸

Kromě toho se počítalo i s geografickým rozmístěním fakult na celém území ČR.⁹ Musely se tedy protnout dva základní požadavky, a to srovnatelnost oborová nebo přes-

⁸ Samotný sběr dotazníků proběhl v rámci úvodních společných kurzů tak, aby bylo osloveno co nejvíce studentů – dotazník byl rozdan všem přítomným studentům, počet odmítnutí nebo nedokončení byl mizivý. Nemáme nicméně oporu pro to, že takto nastavený výběr byl reprezentativní vůči všem studentům prvních ročníků na dané fakultě. Naše závěry platí, i když jsme analyzovali zvláště data z první vlny výzkumu (provedené v letech 2002, respektive 2003) a z vlny druhé (provedené v roce 2005), což také přispívá k jejich věrohodnosti. Navíc jak ukazuje Krejčí (2009), i ve výzkumech, které jsou prováděny pomocí náhodného výběru, je přítomna celá řada problémů týkajících se reprezentativity – návratnost se jen výjimečně dostane přes 60 % dotazníků, řada skupin populace je pak ve vzorku pod-representována nebo naopak nad-representována, což se často řeší s pomocí vážení dat. Platí ovšem samozřejmě, že k interpretaci rozdílů v našem výzkumu je potřeba přistoupit opatrně a soustředit se na nejvýznamnější (statisticky i věcně) z nich.

⁹ V tom tkví i další možnost přístupu, jak analyzovat výzkum – hledat rozdíly mezi školami (respektive studenty) ze zúčastněných měst.

něji srovnatelnost z hlediska zaměření fakult s geografickým umístěním fakulty (respektive vysoké školy). Z těchto požadavků a s ohledem na možnosti výzkumného týmu – byly nakonec vybrány tři typy fakult (strojní, ekonomická a pedagogická) ve čtyřech městech ČR (Brno, Liberec, Ostrava, Praha). Šlo tedy o kompromis mezi plnou geografickou reprezentativitou, kdy by bylo potřebné dotazovat studenty všech fakult daného typu, a finančními, technickými a také časovými možnostmi týmu (nezapomeňme, že pro srovnatelnost dat bylo důležité, aby studenti byli dotázáni co nejdříve po začátku studia, jinak by bylo nutné uvažovat o možném vlivu samotného studia oboru na vyjadřované hodnoty).

Pro účely tohoto článku jsme se rozhodli spojit data z dvou vln výzkumu prováděných v letech 2002 až 2003 (první výzkum) a 2005 (druhý výzkum).

Tabulka 1: Struktura datového souboru podle roku sběru dat, typů fakult a míst sběru dat

Rok	město	Fakulta		
		strojní	pedagogická	ekonomická
2002/2003	Liberec	131	87	94
	Praha	121	100	
	Ostrava	98	92	97
2005	Brno	95	110	96
	Praha	106	157	135
	Ostrava	81	87	179
	Brno	121	124	83

Podívejme se nejprve na výsledky našich výzkumů za všechny typy fakult dohromady. V následující tabulce jsou uvedeny průměrné hodnoty a variační koeficienty za jednotlivé položky hodnotových orientací¹⁰. Respondenti vyjadřovali svou pozici k výroku sebezařazením na škále od „s výrokem naprosto souhlasím“ po „s výrokem naprosto nesouhlasím“.

¹⁰ K významu hodnotových orientací viz předchozí část. Ohledně analýzy norem u vysokoškoláků různých typů fakult odkazujeme znovu na článek (Prudký, Nosek 2008). Texty k hodnotovým preferencím a rámcům připravujeme pro nejbližší budoucnost.

Tabulka 2: Průměrné hodnoty a variační koeficient odpovědí respondentů pro položky hodnotových orientací

	Průměr	Variační koeficient ¹
Život si musíme udělat tak příjemný, jak je to jen možné.	1,66	0,57
Umět se rozdělit se nejlépe učí v rodině.	2,04	0,49
Důležité je, aby byl člověk šťastný. Jak, to už je jeho věc.	2,25	0,54
Cizinci by měli svůj životní styl trochu lépe přizpůsobit stylu příslušné země, kde nyní žijí.	2,48	0,48
To nejdůležitější, co se děti musí naučit, je umět se rozdělit.	2,60	0,39
Bez rodiny se nedá naučit, jak se mají konflikty řešit.	2,65	0,44
Doufám, že po smrti existuje další život.	2,73	0,56
Povolání je tu v první řadě proto, aby zaručovalo pravidelný příjem.	2,85	0,41
Smysl života je pokusit se získat to nejlepší.	2,86	0,45
Rozdíly v příjmech by se měly zmenšit.	2,88	0,47
To nejdůležitější, co se děti musí naučit, je poslušnost.	3,04	0,37
Se smrtí vše končí.	3,14	0,51
Mluvit do něčeho a spolurozhodovat má člověk, až když tvrdou prací dosáhne určité pozice.	3,22	0,39
Každý musí řešit své problémy sám.	3,23	0,38
Není dobré mít tak velkou svobodu, jakou dnes mladí lidé mají.	3,65	0,34
Kdybychom se všichni něčeho zřekli, nebyla by brzy žádná chudoba.	3,73	0,35
Kde je přísná autorita, tam je taky spravedlnost.	3,75	0,29
Těm, kteří mají víc, by se mělo smět vzít a dát těm, kteří to potřebují.	3,81	0,31
Nevím, proč člověk žije.	3,97	0,34
Život má smysl, protože existuje Bůh.	3,98	0,35
Smysl života je v tom, aby člověk získal vážené pozice.	4,04	0,27
Jistota a blahobyt je důležitější než svoboda.	4,13	0,24
Cizinci by si svého životního partnera měli vybírat mezi lidmi ze své země.	4,49	0,21

Nejvíce preferované jsou hodnoty vlastního štěstí a příjemného života (v tabulce 2 položky 1 a 3) a také hodnoty solidarity (položka 5) a hodnoty vyjadřující význam rodiny (položky 2 a 6). Položka číslo 4 mluvící o potřebě lepší asimilace cizinců ve společnosti je studenty také silně preferovaná. Nejméně preferované jsou hodnoty vyjadřující uzavěřenost cizincům (23), materialismus (22, 21), ale také náboženská (20).

Vidíme, že výrazně nejnižší průměr je u položky „Život si musíme udělat tak příjemný, jak je to jen možné.“, zároveň má tato položka nejvyšší variační koeficient (0,57). Podobné údaje platí také pro v pořadí třetí výrok o štěstí a jeho dosahování. Naopak výroky, s nimiž respondenti souhlasili nejméně („Smysl života je v tom, aby člověk získal vážné pozice.“; „Jistota a blahobyt je důležitější než svoboda.“ a „Cizinci by si svého životního partnera měli vybírat mezi lidmi ze své země.“) – průměr nad 4, se vyznačují nejnižšími variačními koeficienty (menšími než 0,30). Zajímavý je výrazný rozdíl v hodnocení výroků, které souvisejí se vztahem k cizincům. Zatímco respondenti vyjadřují silný nesouhlas s tím, aby cizinci vybírali své životní partnery jen mezi „svými“, ale naopak souhlasí s tím, aby se cizinci více přizpůsobili životnímu stylu své hostitelské země. Tolerance cizinců se v této souvislosti dá nazvat jako podmíněná a omezená jen na některé aspekty života.

Na baterii položek zjišťujících hodnotové orientace studentů jsme aplikovali faktorovou analýzu, abychom zjistili, zda lze položky seskupit do smysluplných skupin. Výsledky analýzy jsou viditelné v následující tabulce. Jsou zde údaje z analýzy na celém datovém souboru. Provedli jsme ovšem i analýzy pro každý typ fakulty zvlášť a výsledky se výrazně neodlišovaly (což naznačuje, že jde o stabilní strukturaci hodnot a ne o nějaký náhodný výsledek aplikace statistické metody). Výsledky faktorové analýzy měly sloužit jako základ pro konstrukci škál zastupujících jednotlivé dimenze hodnotových orientací. Proto je v tabulce uvedeno i Cronbachovo alfa ukazující reliabilitu oněch potenciálních škál (spočítáno vždy za položky uvedené v daném sloupci tučně).

Výsledky faktorové analýzy (to, jak se jednotlivé položky baterie slučují do faktorů) jsou v dobrém souladu s předchozími aplikacemi této baterie¹¹, což naznačuje, že co se týče

struktury hodnotových orientací, neliší se naši vysokoškolští respondenti od dospělé populace ČR jako celku.

Utvořilo se osm faktorů s vlastním číslem větším než 1. Strukturace položek dává dobrý logický smysl a faktor je možné obsahově interpretovat. Vzhledem k tomu, že jeden faktor (nihilistický) je tvořen pouze jednou položkou a u zbývajících je často velmi nízká reliabilita (Cronbachovo alfa nižší než 0,6 – srovnej (Řeháková 2006)) nevytvořili jsme z položek spadajících do faktorů součtově škály, ale vzali jsme ty položky, které mají nejvyšší faktorové zátěže pro jednotlivé faktory, a s těmi pak pracovali dále v korelační analýze. Nejde totiž pouze o hodnotové orientace o sobě, ale také o to, jaký mají vztah k dalším proměnným. Tyto vztahy nám mohou hodně prozradit o tom, jaký mají orientace význam a především čím jsou (spolu)determinovány. V následující tabulce vidíme hodnoty korelačních koeficientů indikující sílu těchto vztahů.

Vidíme, že hodnoty korelací nejsou ve většině případů nijak vysoké. Statisticky významná je pouze jedna šestina z nich a většina položek hodnotových orientací nemá ani jeden statisticky významný vztah. Lze pouze říci, že se muži častěji než ženy klonili k názoru, že cizinci by se měli přizpůsobit zemi, ve které žijí. Zdá se tedy, že vzdělání rodičů (které je indikátorem kulturního kapitálu rodiny, z níž respondent pochází) ani vybavení domácnosti a příjem (indikující kapitál ekonomický) a ani pohlaví (které je ukazuje jako významné v řadě výzkumů hodnot) nejsou podle tohoto výzkumu důležité pro strukturaci hodnotových orientací. Z tohoto se ovšem vymyká položka „rozdíly v příjmech by se měly zmenšit“. Ta má významný vztah se všemi socio-demografickými proměnnými, které jsme zařadili do analýzy, nejsilnější pak s vyšší příjmu studenta, kdy ti, kdo mají příjmy vyšší, souhlasí s tímto výrokem více než ti, kdo mají příjmy spíše nízké. Stejný vztah platí i pro vybavení domácnosti studenta. Současně ovšem s tímto „rovnostářským“ výrokem souhlasí méně často i ti, kdo mají rodiče s vyšším vzděláním. Naopak více vyrovnávání příjmů podporují ženy ve srovnání s muži. Pokud uvážíme, že vyšší vzdělání rodičů stejně jako mužské pohlaví indikuje vyšší příjmy, pak můžeme tyto výsledky interpretovat tak, že studenti, kteří jsou vybaveni relativně větším množstvím ekonomického kapitálu, vnímají častěji nerovnosti v příjmech jako spravedlivé.

V následujícím textu se budeme věnovat hlavní výzkumné otázce, a to rozdílům mezi typy fakult. Náš postup je ze

¹¹ Viz (Prudký a kol 2009).

Tabulka 3: Výsledky aplikace faktorové analýzy na baterii hodnotových orientací.

	Názvy hodnotových orientací							
	Rovnostářská	Náboženská	„Liberální“	Hedonisticko- Individualistická	Konformistická	Pro-rodinná	Xenofobní	Nihilistická
Rozdíly v příjmech by se měly zmenšit.	0,76	-0,03	-0,02	-0,05	0,05	0,08	0,01	-0,01
Těm, kteří mají víc, by se mělo smět vzít a dát těm, kteří to potřebují.	0,75	0,10	0,04	0,03	0,12	0,00	0,17	0,07
Kdybychom se všichni něčeho zřekli, nebyla by brzy žádná chudoba.	0,61	0,23	-0,09	0,06	0,06	0,26	-0,02	0,05
Doufám, že po smrti existuje další život.	0,10	0,82	0,06	0,01	-0,07	0,03	-0,13	0,11
Život má smysl, protože existuje Bůh.	0,02	0,72	-0,11	-0,22	0,18	0,10	0,00	-0,07
Jistota a blahobyt je důležitější než svoboda.	0,11	-0,13	0,69	-0,04	0,26	-0,14	-0,04	0,10
Smysl života je v tom, aby člověk získal vážené pozice.	-0,12	-0,06	0,68	0,04	0,22	0,09	0,13	0,08
Smysl života je pokusit se získat to nejlepší.	-0,10	-0,03	0,58	0,33	-0,05	0,10	0,17	-0,25
Povolání je tu v první řadě proto, aby zaručovalo pravidelný příjem.	0,01	0,02	0,49	0,20	-0,02	0,06	0,24	0,24
Důležité je, aby byl člověk šťastný. Jak, to už je jeho věc.	0,02	-0,08	0,14	0,80	0,06	-0,10	-0,01	0,05
Život si musíme udělat tak příjemný, jak je to jen možné.	0,14	-0,22	0,30	0,66	-0,03	-0,05	-0,09	-0,12
Každý musí své problémy řešit sám.	-0,16	-0,08	-0,13	0,58	0,16	0,09	0,30	0,22
Kde je přísná autorita, tam je taky spravedlnost.	0,06	0,06	0,05	0,11	0,71	0,04	0,04	0,01
To nejdůležitější, co se děti musí naučit, je poslušnost.	0,02	0,00	0,24	0,15	0,70	0,14	-0,01	-0,09
Není dobré mít tak velkou svobodu, jakou dnes mladí lidé mají.	0,26	0,01	0,06	-0,23	0,56	0,00	0,07	-0,05
Umět se rozdělit se nejlépe učí v rodině.	0,08	0,01	0,12	-0,07	-0,03	0,78	-0,09	-0,09
Bez rodiny se nedá naučit, jak se mají konflikty řešit.	-0,01	0,04	0,00	-0,09	0,11	0,64	0,10	0,19
To nejdůležitější, co se děti musí naučit, je umět se rozdělit.	0,25	0,05	-0,08	0,10	0,13	0,64	-0,08	-0,19
Cizinci by měli svůj životní styl trochu lépe přizpůsobit stylu příslušné země, kde nyní žijí.	-0,01	-0,08	0,18	0,09	-0,05	0,01	0,75	-0,11
Cizinci by si svého životního partnera měli vybírat mezi lidmi ze své země.	0,24	-0,02	0,11	-0,04	0,17	-0,09	0,63	0,02
Nevím, proč člověk žije.	0,13	-0,14	0,13	0,04	-0,11	-0,08	-0,12	0,80
Mluvit do něčeho a spolurozhodovat má člověk, až když tvrdou prací dosáhne určité pozice.	-0,27	0,02	0,09	0,09	0,37	0,23	0,28	0,34
Se smrtí vše končí.	-0,09	-0,70	0,13	0,10	0,02	0,02	-0,01	0,19
Podíl vyčerpané variability (v %)	8,26	8,03	8,00	7,65	7,53	7,21	5,85	4,89
Cronbachovo alfa	0,57	0,64	0,65	0,52	0,59	0,51	0,37	-

Poznámka: Čísla v buňkách udávají korelaci té které položky s faktory po rotaci. Použita byla rotace Varimax. Tučně uvedené faktorové zátěže¹ v tom kterém sloupci udávají příslušnost do jednotlivých faktorů. Šedivě podbarvené buňky vyznačují položky použité jako reprezentanty jednotlivých faktorů.

¹ Jde vlastně o hodnoty korelačních koeficientů mezi původními proměnnými a jednotlivými faktory.

Tabulka 4: Korelační koeficienty (Spearmanova pořadová korelace). V řádcích jsou reprezentanti hodnotových orientací.

	vybavení domácnosti, v níž student žije	pohlaví	odhad čistého měsíčního příjmu domácnosti, v níž student žije	vzdělání rodičů ²
Rozdíly v příjmech by se měly zmenšit. („rovnostářská“)	0,17	0,13	0,24	0,19
Doufám, že po smrti existuje další život. („náboženská“)	-0,02	0,08	0,04	-0,03
Jistota a blahobyt je důležitější než svoboda. („liberální“)	-0,02	-0,04	-0,03	0,03
Důležité je, aby byl člověk šťastný. Jak, to už je jeho věc. (hédonisticko-individualistická“)	-0,05	-0,02	-0,07	0,02
Kde je přísná autorita, tam je taky spravedlnost. („konformistická“)	0,00	-0,09	0,02	0,02
Umět se rozdělit se nejlépe učí v rodině. („pro-rodinná“)	0,03	0,05	0,04	0,02
Cizinci by měli svůj životní styl trochu lépe přizpůsobit stylu příslušné země, kde nyní žijí. („xenofobní“)	-0,03	-0,14	-0,01	0,00
Nevím, proč člověk žije. („nihilistická“)	0,01	-0,08	-0,03	-0,01

Poznámka: signifikantní vztahy ($\alpha^1 < 0,05$) jsou vyznačeny kurzívou.

¹ Jde o pravděpodobnost tzv. „chyby prvního druhu“, tedy situace, kdy chybně zamítneme nulovou hypotézu (v našem případě hypotézu o nezávislosti proměnných), přestože tato hypotéza platí. Dále budeme uvádět tuto pravděpodobnost chyby pouze jako α .

statistického hlediska velmi jednoduchý – s pomocí metody ANOVA v programu SPSS testujeme, zda jsou rozdíly v průměrech mezi dvojicemi fakult (pedagogická a strojní, ekonomická a pedagogická, ekonomická a strojní) statisticky signifikantní ($\alpha < 0,05$). Tyto signifikantní rozdíly jsou v tabulce vyznačeny tučně. Při interpretaci je ovšem potřeba si uvědomit, že pouze statistická signifikance není dostatečným indikátorem, je potřeba vzít do úvahy i významnost věcnou a v našem případě, kdy nejsou splněny všechny podmínky kladené statistickou teorií na provádění analýzy roz-

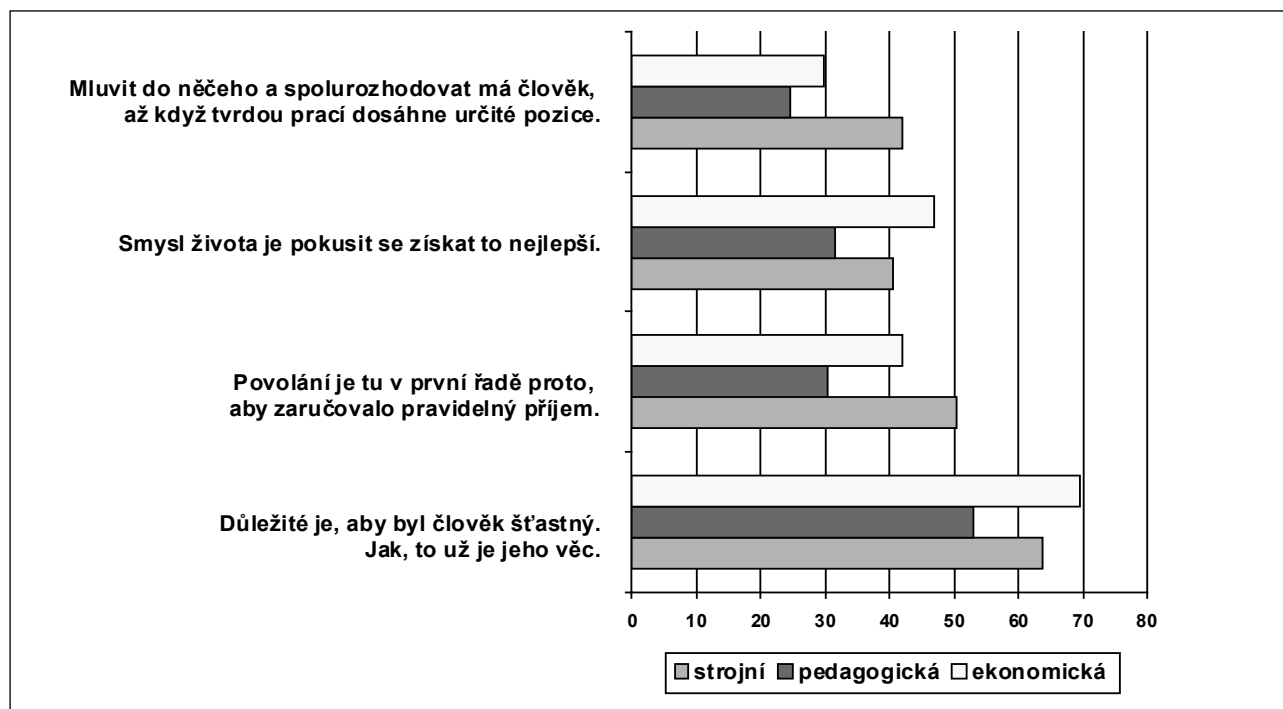
ptylu¹², pak zvláště. Při interpretaci se tedy soustředíme především na nejvýraznější rozdíly. V předchozí části jsme pro účely redukce zkoumaných korelačních vztahů využili pouze ty položky, které nejvíce sytily jednotlivé faktory. Zde znovu pracujeme se všemi položkami (jde přeci jen o hlavní část analýzy, a proto by měla být i informace, kterou zde poskytujeme čtenáři, co nejbohatší).

¹² Především co se týče plné náhodnosti výběru a normality rozdělení.

Tabulka 5: Průměrné hodnoty orientací za tři typy fakult.

	Fakulty			Rozdíly mezi fakultami		
	strojní	pedagogická	ekonomická	pedagogická - strojní	ekonomická - pedagogická	ekonomická - strojní
1. Život si musíme udělat tak příjemný, jak je to jen možné.	1,60	1,85	1,52	0,25	-0,33	-0,08
2. Umět se rozdělit se nejlépe učí v rodině.	2,08	2,02	2,00	-0,06	-0,02	-0,08
3. Důležité je, aby byl člověk šťastný. Jak, to už je jeho věc.	2,18	2,51	2,04	0,32	-0,47	-0,15
4. Cizinci by měli svůj životní styl trochu lépe přizpůsobit stylu příslušné země, kde nyní žijí.	2,31	2,62	2,51	0,31	-0,11	0,20
5. To nejdůležitější, co se děti musí naučit, je umět se rozdělit.	2,61	2,57	2,62	-0,04	0,06	0,01
6. Bez rodiny se nedá naučit, jak se mají konflikty řešit.	2,70	2,63	2,63	-0,07	0,00	-0,07
7. Doufám, že po smrti existuje další život.	2,92	2,55	2,71	-0,37	0,16	-0,21
8. Povolání je tu v první řadě proto, aby zaručovalo pravidelný příjem.	2,60	3,13	2,82	0,53	-0,31	0,22
9. Smysl života je pokusit se získat to nejlepší.	2,77	3,14	2,64	0,37	-0,50	-0,13
10. Rozdíly v příjmech by se měly zmenšit.	2,96	2,73	2,97	-0,22	0,24	0,01
11. To nejdůležitější, co se děti musí naučit, je poslušnost.	2,83	3,26	3,03	0,43	-0,23	0,20
12. Se smrtí vše končí.	2,91	3,40	3,11	0,50	-0,29	0,20
13. Mluvit do něčeho a spolurozhodovat má člověk, až když tvrdou prací dosáhne určité pozice.	2,94	3,48	3,25	0,54	-0,22	0,32
14. Každý musí řešit své problémy sám.	3,09	3,38	3,20	0,29	-0,18	0,11
15. Není dobré mít tak velkou svobodu, jakou dnes mladí lidé mají.	3,65	3,56	3,74	-0,09	0,18	0,09
16. Kdybychom se všichni něčeho zřekli, nebyla by brzy žádná chudoba.	3,69	3,63	3,89	-0,06	0,26	0,20
17. Kde je přísná autorita, tam je taky spravedlnost.	3,62	3,84	3,80	0,23	-0,04	0,18
18. Těm, kteří mají víc, by se mělo smět vzít a dát těm, kteří to potřebují.	3,87	3,72	3,86	-0,15	0,14	-0,01
19. Nevím, proč člověk žije.	3,89	4,04	3,96	0,15	-0,08	0,07
20. Život má smysl, protože existuje Bůh.	4,13	3,77	4,07	-0,36	0,30	-0,06
21. Smysl života je v tom, aby člověk získal vážené pozice.	3,85	4,26	3,99	0,41	-0,27	0,14
22. Jistota a blahobyt je důležitější než svoboda.	4,05	4,24	4,10	0,19	-0,14	0,04
23. Cizinci by si svého životního partnera měli vybírat mezi lidmi své země.	4,39	4,54	4,55	0,15	0,01	0,16

Graf 1: Výroky, u nichž jsou největší rozdíly mezi typy fakult (součty odpovědí naprosto souhlasím + spíše souhlasím, %)

Z tohoto pohledu je patrné, že jakési krajnosti představují studenti fakult strojních na jedné straně a fakult pedagogických na straně druhé.

Hodnoty studentů pedagogické fakulty jsou viditelně nejsilnější (ve srovnání s ostatními dvěma typy fakult) orientovány na „náboženské“ hodnoty (nebo alespoň hodnoty spojené s duchovním přesahem). Je to patrné u souhlasu s výroky „Život má smysl, protože existuje Bůh.“ a „Doufám, že po smrti existuje další život.“, nesouhlasu s výroky „Se smrtí vše končí.“ Patrná je taky orientace pro-rodinná (rodina jako důležitý socializační činitel, kde se děti učí to nejdůležitější) a lehce „rovnostářská“. Mezi budoucími pedagogy se tak pravděpodobně častěji objevuje tendence k solidaritě a „touha“ po větší sociální spravedlnosti.

Hodnoty na strojních fakultách jsou naproti tomu více zaměřeny na důležitost budování společenské pozice (např. „Mluvit do něčeho a spolurozhodovat má člověk, až když tvrdou prací dosáhne určité pozice.“) spojené s ekonomickou jistotou (výrazný souhlas s výroky „Povolání je tu v první řadě proto, aby zaručovalo pravidelný příjem.“) a celkově na udržení konformismu, řádu a poslušnosti vůči autoritě.

Ekonomické fakulty se nejčastěji pohybují mezi strojnými a pedagogickými fakultami. Přesně v této středové pozici jsou ve 13 případech z 23 možných. Ale právě mezi nimi je největší důraz kladen na hodnoty příjemného („hédonistického“) života. Kromě dvou výroků s touto orientací spojovaných je toto směřování nejviditelnější u položky č. 9. „Smysl života je pokusit se získat to nejlepší.“ (rozdíl průměrů vůči strojní fakultě je +0,37 a vůči pedagogické -0,50 – viz tabulka 2).

Samozřejmě jsme si vědomi toho, že všechny rozdíly, o kterých jsme mluvili výše, mohou být dané prostě jiným socio-demografickým zázemím studentů jednotlivých typů fakult. Proto jsme srovnávali i rozdílný „socio-demografický profil“ studentů jednotlivých fakult. Nejvýraznější diference představovalo v souladu s naším očekáváním pohlaví studentů. Ostatní znaky (věk, předchozí vzdělání atd.) se mezi fakultami příliš nelišily a nebyly z hlediska působení na rozdíly mezi fakultami signifikantní. Poměr mužů a žen je ovšem na jednotlivých typech fakult značně odlišný¹³ a záro-

¹³ Pro naše vzorky z jednotlivých typů fakult platí, že mezi respondenty ze strojních fakult je 9,89% žen a 90,11% mužů, na fakultách pedagogických je to 75,99% žen a 24,01% mužů a co se týče respondentů z fakult ekonomických, pak je mezi nimi 73,13% žen a 26,87% mužů.

veň platí, že se v některých ohledech liší hodnoty mužů a žen¹⁴. Nejsou tedy rozdíly mezi fakultami pouhým artefaktem rozdílu v zastoupení pohlaví? Pokud se zabýváme rozdíly mezi fakultami zvláště pro muže a pro ženy, zjistíme, že tomu tak není. Lze říci, že v podstatě všechny diference mezi fakultami zmíněné výše platí i v souborech rozdělených na muže a ženy – struktura rozdílu tedy zůstává zachována i při oddělené analýze za muže a ženy.

Nakonec se pokusíme podrobněji interpretovat výroky, u nichž se mezi fakultami vyskytly vůbec největší rozdíly. Jsou to čtyři výroky, kde rozpětí průměrů mezi nejnižším a nejvyšším průměrem dosáhlo alespoň 0,47 a maximálně 0,54. Kvůli grafické přehlednosti jsme výsledky za tyto položky znázornili v grafu č. 1. Zde jsou rozdíly zaznamenány prostřednictvím součtu odpovědí naprosto a spíše souhlasím. „Mluvit do něčeho a spolurozhodovat má člověk, až když tvrdou prací dosáhne určité pozice“ a „Povolání je tu v první řadě proto, aby zaručovalo pravidelný příjem“ jsou výroky, se kterými nejvíce souhlasí studenti strojních fakult a nejméně fakult pedagogických. Naproti tomu s výroky „Smysl života je pokusit se získat to nejlepší.“ a „Důležité je, aby byl člověk šťastný. Jak, to už je jeho věc.“ nejvíce souhlasí studenti ekonomických fakult a budoucí pedagogové nejméně.

V obou případech se rozdíly odpovědí pohybují kolem 20% (znovu připomínáme, že rozdíly u průměrů mezi fakultami byly kolem 0,50). Pokud budeme chápat výroky v intencích typů hodnotových orientací, všimneme si výraznější hédonisticko-liberální orientace studentů ekonomických fakult a konformistické orientace (spojené i s vyzdvihováním hodnot tradičního řádu světa – viz souhlas s výrokem „Mluvit do něčeho a spolurozhodovat má člověk, až když tvrdou prací dosáhne určité pozice“) u studentů strojních fakult. Ve všech případech budoucí pedagogové s těmito čtyřmi výroky souhlasí nejméně. Znovu připomínáme, že nejde sice o diametrální odlišnosti mezi typy fakult, ale spíše o dobře viditelné rozdíly, které přece jenom naznačují jiné hodnotové nastavení studentů na různých typech fakult.

ZÁVĚRY A DISKUSE

Pokud srovnáme hodnotové orientace „našich“ vysokoškoláků¹⁵ s orientacemi celé dospělé populace (tak jak se uka-

¹⁴ Ženy v našem souboru více souhlasí s hodnotami sociální spravedlnosti (především ve smyslu rovnosti) a také s hodnotami duchovními/náboženskými. Naopak muži významně více souhlasí s hodnotami vyjadřujícími xenofobii a důraz na autoritu a individualismus.

¹⁵ Vysokoškoláci zde samozřejmě míníme respondenty z našeho výzkumu – studenty VŠ ze tří typů fakult. Při případném zobecnování tedy musí být velmi opatrní.

zují například na základě výzkumů EVS¹⁶), pak zjistíme, že vysokoškoláci více podporují hodnoty pořádku¹⁷ a jistoty¹⁸. Ve srovnání s „nevysokoškolskou“ populací stejného věku¹⁹ pak vysokoškolští studenti nepředstavují velkou odchylku v tom, co se týče důrazu na vlastní štěstí a odsouzení materialistických hodnot. „Ne-vysokoškoláci“ kladou o něco větší důraz na význam povolání pro zajištění příjmu a menší důraz na „duchovní hodnoty“. V tomto srovnání se nejvíce odlišují od studentů pedagogických fakult.

Při srovnání fakult mezi sebou vystupují jako navzájem nejvíce odlišné fakulty pedagogické a strojní. Zatímco „strojáři“ kladou větší důraz na položky indikující materialistickou (více například vyzdvihují ekonomický význam svého vzdělání) a hédonistickou orientaci, studenti pedagogických fakult se více hlásí k duchovním hodnotám a hodnotám seberealizace. Studenti fakult ekonomických jsou ve většině případů, kde jsou mezi fakultami významné rozdíly „mezilehlí“, častěji blíže fakultám strojním než pedagogickým.

Všechny zde uvedené závěry je samozřejmě nutno interpretovat s jistou opatrností. Ovšem na druhou stranu – výsledky ke kterým jsme došli, jsou v kontextu hodnotových výzkumů pochopitelné a navíc se shodují i s ostatními výzkumy, provedenými v zahraničí.

Mgr. Michaela Šmídová, Ph.D.
smidovamichaela@seznam.cz

PhDr. Martin Vávra
mavavra@centrum.cz

Mgr. Tomáš Čížek
t-cizek@volny.cz
Centrum pro sociální a ekonomické strategie, Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze.

¹⁶ Výzkum European values study (EVS) byl jednou z hlavních inspirací pro náš koncept hodnot. Proto je také znění řady našich otázek z baterie „orientací“ identické nebo velmi podobné otázkám zařazeným ve výzkumu EVS.

¹⁷ Reprezentovaná především výrokem „Kde je přísná autorita, tam je taky spravedlnost“.

¹⁸ Zastoupená hlavně výrokem „Jistota a blahobyt je důležitější než svoboda“.

¹⁹ Toto srovnání je ovšem obtížné, protože pro získání poznatků o „nevysokoškolské mládeži“ jsme mohli využít pouze odpovídající respondenty z výzkumů reprezentativních pro celou populaci, což představuje dosti malý podsoubor, jehož reprezentativita pro danou skupinu je navíc sporná. Proto jsou závěry ze srovnání formulovány poměrně všeobecně.

Literatura:

1. ČERMÁKOVÁ, Zdena. *Hodnoty vysokoškolských studentů*, Praha: Univerzita Karlova 1998.
2. HOFSTEDE, Geert. *Cultures' Consequences*. London: Sage, 2001.
3. INGLEHART, Ronald. *Modernization and postmodernization*. Princeton: Princeton University Press, 1997.
4. KREJČÍ, Jindřich. *Kvalita sociálně-vědních výběrových šetření v České republice*. Praha: SLON, 2009.
5. MYYRY, Liisa. HELKAMA, Klaus. University Students' Value Priorities and Emotional Empathy. *Educational Psychology*. 2001, 21, 1, s. 25-40.
6. PRUDKÝ, Libor. Neznámé diference studentů vysokých škol, *AULA*. 2009, 17, 3, s. 1-10.
7. PRUDKÝ, Libor. NOSEK, Milan. Sociální indikace přijatelnosti kanabisových drog pro studenty prvních ročníků vysokých škol v ČR, *AULA*. 2008, 16, 3, s. 54–69.
8. PRUDKÝ, Libor. et al. *Inventura hodnot*. Praha: Academia, 2009.
9. ŘEHÁKOVÁ, Blanka. Měření hodnotových orientací metodou hodnotových portrétů S. H. Schwarze. *Sociologický časopis*. 2006, 42, 1, s. 107–128.
10. VÁVRA, Martin. *Hodnotový portrét evropských zemí. Srovnávací analýza s použitím přístupu Shaloma Schwartze*, Praha: CESES, 2007.
11. VÝROST, Josef. *Sociálně-psychologický výskum postojov*. Bratislava: Veda, 1989.
12. WELZEL, Christian. INGLEHART, Ronald. The Role of Ordinary People in Democratisation. *Journal of Democracy*. 2009, 19, 1, s. 126–140.

*Abstract:***Value orientation of college students on three types of faculties**

This article describes the results of empirical value research conducted among college students, studying at various universities in the Czech Republic. We focused on structure of value orientations, defined in our value research conceptualization. The hypothesis for the research was built on the premise that different type of faculty (three types of faculties - engineering, educational and economic) is already at the beginning of the study

(respondents were first-year students) associated with different value base of their students. This assumption was largely confirmed. While students of engineering faculties tend more to value orientations associated with conformism, xenophobia and nihilism, pedagogic students more preferred pro-family, religious and egalitarian value orientations. Economics students scored relatively high in individualistic and hedonistic orientations.